

181.271

ՍԵՆ ԿԱՐԿԱՊԵՑ ԳԼՏՆԵՆ

Ն Ա Խ Ա Գ Ի Ծ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՍԵՂՄԱՆՍԵՂՐԱՌԹԵԱՆ

Հ ր ա մ ա ն ա ի
Վ Ե Հ Ա Փ Ա Ռ Հ Ա Յ Բ Ա Պ Ե Տ Ի

Տպարան «ՇԻՐԱԿ» Ալեքանդրապոլ

1906
(37)

Дозв. Цензурою Тифлисъ 4 Января 1906 года.

ՄԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ըստ բարձու հրամանի Նորին ս. Օծուրեան Վե-
հափառ Հայրապետի ազգիս Տ. Տ. Մկրտչի Ա., Դի-
ւանս բոլլասրէ գտպագրուրիւն „Նախագիծ Հայաս-
տանեայց եկեղեցու կանոնադրութեան“:

Դիւանապետ ՅՈՒՄԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

2 Յունուարի 1906 ամի

Ի Բ. Տփիսիս

Թ. 2

Կ Ն Ի Գ

Ա Ռ Ա Ջ Ա Ռ Ա Ն

Ներկայ աշխատութիւնս, որ մի խիստ պատասխանատու գործ է, շենք յանդգնի ատել, թէ հեռի է պահատութիւններէց: Կան թերութիւններ, որ ինքնեքս նկատելի ենք. կան տեղեր, ուր մենք լրիւ շենք արտայայտել մեր ամբողջ միտքը, սակայն զրանց մի մասն կղել են որոշ գիտաւորութեամբ: Այդպիսի կէտերը, որոնց մասին մեր անձնական համոզումը կանոնի շենք վերածել, կարող էին և պէտք է մանին նախագծի մէջ այն ժամանակ, երբ հարցերի քննութիւնից դուրս գայ, որ դորա ժամանակի պահանջներ են:

Վերցնենք հէնց այս մի կէտը.—նախագծիս մէջ խօսելով էջմիածնի Կենդրոնական Խորհրդի մասին, շեմ որոշել, թէ նրա հոգևորական անդամները ովքեր են լինելու. կուսակրօններ—վարդապետներ, եպիսկոպոսներ—թէ առհասարակ իւրաքանչիւր հոգևորական, լինի նա եպիսկոպոս, վարդապետ կամ քահանայ: Նոյնն եմ արել և փոխանորդների նկատմամբ: Ինքս անձամբ այն համոզմանն եմ, որ եկեղեցու վարչութիւնը բացառապէս կուսակրօնների մէջ չպիտի կենդրոնանայ: Եւ

իրօք ինչո՞ւ մի կրթւած, արժանիքի տէր քահանայ չի կարող առաջնորդ լինել, կամ ընտրել, մինչդեռ նոյն պաշտօնը թոյլատրելի է մի վարդապետի կամ տղէտ եպիսկոպոսի, որ եթէ այդ կոչումը շունհնար, կարող էր լաւ խոհարար կամ ժամհար լինել, իսկ աջող դէպքում մանրավաճառ: Չէ՞ որ մեր այժմեայ թեմական առաջնորդներից մէկը (ղարաբաղիներ կարծեմ) գրաշար է եղել, որը միայն կարող էր նրան պատիւ բերել. մինչդեռ առաջնորդութեան համար յարմար կլինէր ոչ թէ նա, այլ մի կրթւած մարդ: Ի հարկէ, այդպիսի լուրջ խնդիրներ քննութեամբ և մամուլի միջոցով չի լուծուիլ, այլ միայն հող կպատրաստուի: Դրանց լուծողը կանոնադիր ժողովը կարող է լինել, կամ կեանքը, այլ կերպ առած սովորոյթի իրաւունքը, որ այնքան կենդանի գործօն է եղել մեր եկեղեցու պատմական կեանքում:

Մի ուրիշ կէտ:—Մեր ենթագրութեամբ հայրապետական ընտրութիւնների համար Ռուսահայերը բաժանուած են ընտրական 40 մանր շրջանների, որի հիմամբ մօտաւորապէս իւրաքանչիւր 35,000 հայ ազգաբնակչութիւն հայրապետական ընտրութիւններին ուղարկում է մի աշխարհական պատգամաւոր, մինչդեռ թեմերի նոյն իսկ մեր բաժանմամբ պիտի լինէր 10 աշխարհական պատգամաւոր: Միւս կողմից 10 թեմերի համար ենթագրելով 10 հոգեւորական պատգամաւոր, չենք ասել, թէ այդ պատգամաւորն ո՞վ պիտի լինի, թեմական առաջնորդը, թէ թեմի հոգեւորականների ընդհանուր ժո-

զովի ընտրածը: Սովորոյթի իրաւունքով հայրապետական ընտրութիւններին մասնակցում են առաջնորդները: Քացի զբանից, մինչ սուսահայերը 40 ընտրական շրջանով ունին 52 ներկայիչ, Տաճկահայերը բաժանւած լինելով 46 թեմի, նոյն ընտրութիւններին մասնակցում են 91 ներկայիչներով—46 հոգևորական և 45 աշխարհական: Ըստ այդմ Ռուսահայ հոգևորականների ձայնը պիտի լինէր 42, որի մէջ մի ձայն էջմիածնի միաբանութեանը և մի ձայն հայրապետական տեղակայինը: Եթէ մենք Ռուսահայ հոգևոր պատգամաւորների թիւը պակաս ենք ենթադրել, դա մենք հարկադրաբար արել ենք ներկայումս ընդունւած և գործադրող անարդար հանգամանքի առաջն առնելու համար: Անյայտ չէ, որ Ռուսահայերը հայրապետական ընտրութիւններին մասնակցում են 6 ձայնի իրաւունքով, մինչդեռ նոցա հոգևորականները 21 ձայնի: Որպէսզի հոգևորականների ձայնի գերակշռութիւնը թուլանայ, աշխարհականների ձայների թիւը 6 ից բարձրացրել ենք 40-ի, որով ընդհանուր թիւը լինում է 89 աշխարհական և 62 հոգևորական՝ ձայնի հաւասար իրաւունքով: Եթէ Ռուսահայ հոգևորականների թիւը բարձրացնենք 42-ի, կստանանք ընդհանուր առմամբ 89 աշխարհական և 91 հոգևորական: Արդ, այդ ձևերից սրն է աւելի ընտիր, դա կանոնադիր ժողովի դործն է. իսկ յատկապէս Տաճկահայերի խնդիրը մեր պետութեան օրէնսդիչ ժողովի սանկցիային ենթակայ լինելի կարող, հետևաբար և չի յիշելի ներկայ կանոնադրութեան մէջ, կամ աւելի ճիշտն ա-

սած, Տաճկահայ թեմերի համար նրանով նոր կարգեր սահմանել չի կարող տեղի ունենալ:

Մեր եկեղեցու մէջ հիմնական սկզբունք է և պիտի մնայ ընտրական սկզբունքը ամենալայն հիմունքներով, մի հանդամանք, որ մեր ներկայ նախագծի մէջ առանձին կերպով չեշաւած է: Այս դէպքում մեր արածը մի արձագանք է ներկայ պահանջներին:

Այն խնդիրները, որ ներքին կանոնադրութեան նն վերաբերում, ու շօշափում են մանրամասնութիւններ, մենք թողել ենք, այն նկատումով, որ նորա տեղ չեն կարող բռնել այս կանոնադրութեան մէջ: Այսպէս, խօսելով ճեմարանի կամ թեմական միջնակարգ դպրոցների մասին, թողել եմ, որ նրանց ծրագրի և կանոնադրութեան մանրամասնութիւնները առանձին կանոնադրութեամբ որոշւին, որը հիմնական կանոնների մէջ յատուկ ենթագրել ենք տւել:

Նաև թէ, եկեղեցու հին կարգը, որ իր գործադրութիւնն է ունեցել յաճախ, թոյլ է տւել պատասխանատուութեան կոչելու նոյն իսկ եկեղեցու գլխին— պատրիարք կաթողիկոսին: Ճշմարիտ է, եկեղեցին այդ առթիւ կանոնական սահմանումներ չունի, բայց սովորոյթի օրէնքն այդ դէպքում լրացնում է այն, ինչ որ չէ արել կանոնադիր ժողովը. նա գատել է տւել հայրապետին ազգի և եկեղեցու գերագոյն շահերի դէմ ընթացք ունենալու համար: Եւ իրօք անկօնորով է միայն միահեծանութիւնը, իսկ մի եկեղեցի, որ կառավարում է սահմանադրական հիմունքներով, չի կարող

համբերել այդ հակասութեանը: Աւստի ոչ հիմք ունենալով եկեղեցու մէջ գոյութիւն ունեցած այդ սոցորդութիւնը, ենթադրելի ենք տւել այդպիսի մի պատասխանատութիւն, առանց մանրամասնութիւնների մէջ մըտնելու, որովհետեւ այդ մանրամասնութիւնները ներքին կեանքի, ներքին կանոնադրութեան խնդիրներ են: Մենք հիմք ունինք ենթադրելու, որ այդ առթիւ բաւական է նախ, որ պիտական օրէնքները ճանաչեն այդ սկզբունքը, իսկ թէ հայ եկեղեցին ինչ մանրամասնութիւններով կը ղեկավարւի այդ խնդրում. դա հայ եկեղեցու ներքին գործ է:

Խօսելով ամուսնական խնդիրների մասին, կարող ենք ասել որ մեր առաջ բերած կանոնները լիովին չեն արտայայտում մեր անձնական համոզումները: Այսպէս, մենք կօզմեակից ենք քաղաքացիական ամուսնութեան, ու համազուտ, որ դա պոսակի ամենալաւ ձեւն է. բայց որովհետեւ ներկայումս գրեմք պայմանաւորում են եկեղեցու իրաւասութեան ենթակայ լինելու հանգամանքով, գրա համար էլ ընդարձակ տեղ ենք տւել այդ խնդրին

Հաս ու շհասի աստիճաններ որոշելիս ղեկավարւել ենք արեւակիցների նկատմամբ Պարտաւի ազգային ժողովի (768 թ.)—կանոնով, որով թոյլ է տրւում եզբօր օրդուն, կին աունել միւս եզբօր թոռանը (V աստիճան). բացի գրանից ենթադրելի ենք, որ բացառիկ դէպքերում թոյլատրելի է ամուսնութիւն և երկու եզբօր կամ քրոջ որդոց մէջ (IV աստիճան):

Մեր եկեղեցին իբր կանոնադիր ժողովներում ամե-

նին ուշադրութեան շի ասել խնամիական շհասութիւնը: Մեզ թուում է թէ, եկեղեցին կարիք շի զգացել այգպիտի արգելքները: Խնամիական շհասութեան արգելքները մէր եկեղեցու մէջ առաջ են եկել յետագայ դարերում իբր հետեանք կուսակրօն հոգևորականութեան կեդծ և անմիա բարեպաշտական զգացմունքները: Այդ 'ի նկատ տնննարով, խնամիական շհասութիւնը իջեցրել ենք օրնշի երկրորդ աստիճանը, իսկ խորութեան գէպրում թայ ենք տալիս ամուսնութիւն նոյն իսկ երկրորդ աստիճանում, ինչպէս այդ բացատրել ենք իր տեղում:

Խմբագրութեան թերութեան հետ կարող են նկատուիլ և լեզուի թերութիւններ, որի համար պարտաւոր ենք ասել հետեհալը:

Նախագծիս վերջնական բնագիրը կազմելուց յետոյ, աշխատեցի թարգմանել ուսնեբէն, որը մի անհրաժեշտութիւն էր: Այդտեղ այնպիտի զժւարութիւնների հանդիպեցի, որ առաջ շէի երեհակայում, ուստի և նախ կազմեցի ուսնեբէն բնագիրը, և ապա հայերէնը, աշխատելով որքան կարելի է խուսափել բառացի թարգմանութիւնից, թէև տեղ տեղ այդ բանը իրեն զգալ է տալիս:

— շարկ եմ համարում յիշել, որ նախագծիս քանի մի կանոնները ինչպէս և ամուսնութեան վերաբերեալ կանոնների մեծագոյն մասը վերցրել եմ պետական օրէնսգրքերից:

Չկամենալով աւելի մանրամասնութիւնների մէջ մտնել, վերջացնում եմ խօսքս շնորհակալութիւն յայտնելով Գեր. Նահապետ եպիսկոպոսին, որ քանի մի խորհուրդներով նպատեց ներկայ նախագիծս կազմելիս:

Արսէն վարդապետ

Ն Ա Խ Ա Գ Ի Ծ

ՀԵՅՈՍՏՏԵՆԵՇԵՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՍԸՀՄԸՆԱԿՐՈՒԹԵԸՆ

Գ Լ ՈՒ Խ Ա.

1. Հայաստանեայց եկեղեցին վայելում է կայսրութեան բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիների հետ գոյութեան հաւասար ազատութիւն:

2. Իր դաւանական, ծիսական և հոգևոր-վարչական խնդիրներում կառավարում է հայ եկեղեցու կանոնների համաձայն:

3. Հայ հօտի հոգևոր պէտքերի կատարումը գրւում է նրա նւիրապետութեան վրայ: Նւիրապետութեան մէջ իւրաքանչիւր անգամ ընդունւում է ընտրական հիմունքներով:

4. Նւիրապետութեան անգամների, կնշակս և եկեղեցուն կից հիմնարկութիւնների պաշտօնեաների ընտրութիւնը կատարւում է ընդհանուր ձայնաւորութեամբ. իւրաքանչիւր հայ, որ լրացրել է 24 տարին, ունի ձայնի իրաւունք:

5. Հայաստանեայց եկեղեցու իրաւունքի ազբիւրը, նրա դաւանական, ծիսական և ներքին կեանքի խնդիրների նկատմամբ Հայոց եկեղեցու ազգային ժողովն է:

6. Հայաստանեայց եկեղեցու ազգային ժողովը հրաւիրում է Ամենայն Հայոց Հայրապետը եկեղեցու և ազգի ընտրւած ներկայիչներին:

7. Հայ հոգեորականները քաղաքական և քրէական գործերի համար ենթակային մարմնաւոր իշխանութեան դատին:

8. Վանքերը, եկեղեցիները և եկեղեցական ծխական հաստատութիւններն ունին սեփականութեան իրաւունք պետութեան մէջ ընդհանուր հիմունքներով:

9. Հայ եկեղեցու հոգեորականութիւնը, այն բոլորի համար, որ վերաբերում է նրա գուտ հոգևոր պարտիքներին, գտնւում է միայն իւր հոգևոր իշխանութեան վարչութեան տակ և նրանից կախումն ունի:

Պ Լ Ո Ի Խ Բ.

Ամենայն Հայոց Ծայր. Պատր. Կաթողիկոսի մասին

10. Հայաստանեայց եկեղեցու գործերի ծայրագոյն ղեկավարն Ամենայն Հայոց Ծայր. Պատրիարք Կաթողիկոսն է:

11. Հայոց եկեղեցու դարաւոր սովորութեան հա-

մաձայն, ծայրագոյն պատրիարզ կաթողիկոսն ընտրուում է անգղի և եկեղեցու ներկայիչների ընդհանուր ժողովով:

12. Հայրապետի մահից անմիջապէս յետոյ կաթողիկոսական տեղակալի նախագահութեամբ էջմիածնեան Կենդրոնական Խորհուրդը կազմում է բոլոր հայկական թեմերի ցուցակներն, ինչպէս Ռուսաստանում, նոյնպէս և նրա սահմաններից դուրս, և նշանակում ներկայիչների ընտրութիւն, պատրիարզ կաթողիկոս ընտրելու համար:

13. Հայրապետի ընտրութեանը, որ տեղի է սնննում վերջին կաթողիկոսի մահից շորս ամիս յետոյ, մասնակցում են 1) Ռուսաստանի տասը թեմերը. 2) Տաճկաստանի, Եգիպտոսի, Բուլղարիայի և Ռումինիայի 46 թեմերը. 3) Ասորպատականի, Պարսկա-Հնդկաստանի, Եւրոպայի և Ամերիկայի 4 թեմերը. 4) էջմիածնի միաբանութիւնը և 5) Հայրապետութեան տեղական անձամբ, ինչպէս ներկայիչների ժողովի նախագահ:

14. Ռուսաստանի թեմերը բաժանուում են ընտրական շրջանների, իւրաքանչիւր շրջանը կաթողիկոսական ընտրութեանը մասնակցում է մի աշխարհական պատգամաւորով մի ձայնի իրաւունքով: Ըստ այդմ ունին 1) Երևանի թեմը 5 շրջան. 2) Թիֆլիսինը 7. 3) Ալեքսանդրապոլինը 5. 4) Ղարսինը 3. 5) Գանձակինը 4. 6) Ղարաբաղինը 4. 7) Բազուինը 4. 8) Հիւսիսային Կովկասինը 3. 9) Նոր-Նախջաւանինը 3. և

10) Հաշարխանինը 2. բացի գրանից իւրաքանչիւր թեմ ունի մի հոգևոր ներկայիչ: Հայրապետ ընտրողները ընդհանուր թիւը 151 է. դրանցից 1) 10 հոգևորական և 40 աշխարհական Ռուսահայերից. նոյն թիւի մէջ Քիֆլիս քաղաքը 2 ընտրող, Ալէքսանդրապոլը, Քաղսն և Երևանը մի մի ընտրող. 2) 46 հոգևորական և 45 աշխարհական Տաճկահայերից, 3) հոգևորական և աշխարհական մնացած շորս թեմերից. 4) մի պատգամաւոր Էջմիածնից և 5) Հայրապետական տեղակալը:

15. Եթէ որեւէ պատգամաւոր անձամբ հնարաւորութիւն չունի ներկայ լինել հայրապետական ընտրութիւններին, նա իր ձայնը կարող է տալ մի այլ պատգամաւորի առանձին հաւատարմագրով, այն գէպքում, եթէ ընտրող շրջանը հնարաւորութիւն չունի նոր ընտրութիւն կատարելու: Մի պատգամաւոր միաժամանակ երկու ձայնից աւելի չի կարող ունենալ:

16. Հայրապետի ընտրութիւնը կատարոււմ է ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարում նախագահութեամբ հայրապետական տեղակալի: Ընտրութեան կարգը որոշոււմ է ժողովը:

17. Պատգամաւորների ժողովը. ըստ դարաւոր սովորութեան հայ եկեղեցու, ընտրոււմ է միայն մի կաթուղիկոս:

18. Նոր ծայրագոյն պատրիարկ կաթուղիկոսի ընտրութեան մասին հայրապետական տեղակալը պաշտօ-

նապէս հազարրում է այն պիտութիւններին, ուր հայ
թեմեր կան:

19. Ընտրւած պատր. կաթուղիկոսն օծումն ընդու-
նելուց առաջ, երգում է հաւատարիմ մնայ հայաստա-
նեայց եկեղեցու դաւանութեանը, աւանդութիւններին և
ժողովներով սահմանւած կանոններին:

20. Ամենայն Հայոց ծայր. պատր. կաթուղիկոսն
եթէ որեւէ կերպ գրթի իր երդմանը—ի՛նչիւ հաւատարիմ
հայ եկեղեցուն, նա պատասխանատու է ընտրող ազգի
առաջ:

21. Հայրապետին դատի ենթարկելու համար գու-
մարում է հայ ազգի և եկեղեցու ներկայիչների արտա-
կարգ ընդհանուր ժողով:

Արաւհարգ ժողով հրաւիրելու որոշումը կայացնում
է տեղակալի նախադաճութեամբ՝ էջմիածնի կենդրո-
նական խորհուրդի և թեմական խորհուրդների մի աշ-
խարհական և մի հոգևորական ներկայիչների ընդհա-
նուր ժողովը:

22. Հայրապետի իրաւասութեան ենթակայ են. 1.
ս. միւսոն օրհնել ամբողջ հայ ազգի համար. 2- կախ-
կոպտաներ ձեռնադրել թեմերի ներկայիչների նախըն-
թաց ընտրութիւնից յետոյ. 3. հաստատել կենդրոնա-
կան խորհրդի անդամներին և առաջնորդներին. 4. ար-
ձակուրդ տալ կենդր. խորհրդի անդամներին և առաջ-
նորդներին. 5. դատի ենթարկել առաջնորդներին և
առհասարակ կախկոպտաներին. 6. կենդրոնական խոր-

հրդի նախընթաց որոշումից յետոյ լուծել հողերականներին կոչումից:

23. Հայրապետը թեմական առաջնորդներին և եպիսկոպոսներին, նրանց գործած յանցանքների համաձայն, ենթարկում է իր նախագահութեամբ՝ հայ եկեղեցու աւագագոյն 12 եպիսկոպոսների և տասը թեմից ընտրած տասը աշխարհական ներկայիչներէ դատին:

24. Այն դէպքում, եթէ որեւէ պատճառով պատրիարկ կաթողիկոսը չի ցանկանայ ներկայ լինել եպիսկոպոսներէ դատին, իր փոխարէն նշանակում է նախագահ հայրապետական տեղակալին: Այս դէպքում, դատարանի վճիռը ներկայացնում են պատր. կաթողիկոսի հաստատութեանը:

25. Ծայրագոյն պատրիարկ կաթողիկոսը հայ եկեղեցու աւանդութիւններէ, դաւանութեան և կանոնների վերաբերմամբ բարձրագոյն հսկողն ու պահպանողն է:

26. Հայաստանեայց եկեղեցու կանոնադիր ժողովի նախագահը կաթողիկոսն է. իսկ նրա բացակայութեան դէպքում հայրապետական տեղակալը:

27. Հայոց ազգային ժողովի այն որոշումները, որոնք պետական օրէնսդիր իշխանութեան հաստատութեանը պիտի ենթարկուին, պատրիարկ կաթողիկոսը ներկայացնում է նրա հաստատութեանը:

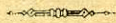
28. Ս. Էջմիածնի վանքն իբր ավետանիստ հայրա-

պետական գահի, գտնուած է ծայր պատը կաթուղիկոսի բարձր հսկողութեան ներքոյ:

29. Ամենայն հայոց հայրապետը կայսրութեան մէջ գտնուած իւր հօտի հողերը գործերը կաւաւարում է Էջմիածնեան կենդրոնական խորհրդի միջոցով:

30. Հայրապետական տեղակալին ընտրում է կենդրոնական խորհուրդը ամենայն հայոց հայրապետի հասագահութեամբ:

31. Հայրապետի մահից յետոյ կենդրոնական խորհուրդը ցուցադրում է կաթուղիկոսի անձնական գոյքը, սր անցնում է Էջմիածնի վանքին՝ ի սեփականութիւն:

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ.

Էջմիածնի կենդրոնական խորհրդի մասին

32. Ռուսաց կայսրութեան սահմաններում գտնուած հայ հօտի հողերը-վարչական գործերի ընդհանուր կաւաւարութիւնը գտնուում է Էջմիածնի կենդրոնական խորհրդի իրաւասութեան տակ:

33. Կենդրոնական խորհրդի անդամները, թւով 23 ընտրւում են ռուսաստանի տասը հայկական թեմերի կողմերից հինգ տարի ժամանակով: Այդ թւի մէջ մի մի աշխարհական անդամ ընտրւում են Թիֆլիս, Բագու և Ալեքսանդրապօլ քաղաքները:

34. Իւրաքանչիւր մեռած կամ հրաժարւած անդամի տեղ ընարւում է, նախ քան ամբողջ խորհրդի կազմի լիազօրութեան ժամանակի լրանալը, նոր անդամ: Ընտրում է այն թեմը, որի ներկայիչը որ է հեռացած անդամը:

35. Հայրապետական գահի թափուր ժամանակ կենդրոնական խորհրդի և կաթողիկոսական տեղակալի իրաւասութեան ենթարկւում են ցընարութիւն նոր կաթողիկոսի, բոլոր այն գործերը, որ 21 յօդ. 3. 4. և 6 կէտերում են թւած:

36. Կենդրոնական Խորհրդին ենթարկւում են 1. Եկեղեցու և հոգևորականութեան բարեկարգութեան ընդհանուր խնդիրները. 2. Եկեղեցական—ծիական բարեգործական հիմնարկութիւնների կանոնադրութիւնների և թեմական միջնակարգ դպրոցների հոգաբարձական խորհրդի հաստատութիւնը. 3. Ստորագիր վարչութիւնների համար հրահանգութիւններ հրատարակելը. 4. Եկեղեցիների յատակագծերի հաստատութիւնը և թոյլատրութիւն շինութեան:

37. Էջմիածնի կենդրոնական խորհուրդը հայ եկեղեցու գործերի բարւոք կառավարութեան համար բաժանւում է իրարից անկախ երեք կոլլեգիալ խորհրդների—Ուսումնարանական Գատաստանական և Տնտեսական:

38. Էջմիածնի կենդրոնական խորհրդի նախագահը հայրապետական տեղակալն է:

39. Գպրոցական խորհուրդը բաղկացած է 7 անդամից, 2 հոգևորական, 5 աշխարհական: Գատաստանական խորհուրդը 7 անդամից 5 հոգևոր, 2 աշխարհ, և Տնտեսական խորհուրդը 9 անդամից—3 հոգևորական և 6 աշխարհական հաւասար իրաւունքներով:

40. Էջմ. Կենդրոնական թեմական և շրջանային ուսումնարանական խորհուրդների փոխադարձ յարաբերութիւնները որոշուիմ են կաթողիկոսից հաստատուած առանձին կանոնադրութեամբ:

41. Կենդրոնական ուսումնարանական խորհուրդն է հրաւիրուիմ 1 ուսուցչական, 2 ուսուցչական և հոգաբարձական և 3 հոգաբարձական ընդհանուր համաթողովներ ծխական գպրոցների և նրանց յարակից այլ ընդհանուր խնդիրների քննութեան համար:

42. Առանձին տաւաններն ընտրուիմ են իրենց նախագահներին:

43. Առանձին խորհուրդների որոշումների և նրանց անդամների գործողութիւնների դէմ բողոքները տրուիմ են կենդրոնական խորհուրդին:

44. Կենդրոնական խորհրդի բոլոր վճիռները ներկայացնուիմ են Ամենայն Հայոց Հայրապետի հաստատութեանը:

45. Կենդրոնական և թեմական խորհուրդների անդամները իրենց պաշտօնի նկատմամբ գործած յան-

յանքների համար, որ նախատեսուած են պետական օրէնքներով, ենթարկուած են քաղաքական իշխանութեան դատին:

46. Էջմիածնի կենդրոնական խորհուրդն սենի իր դրամարկղը, ուր գանձուած են 1 խորհրդին պատկանած դրամները. 2 վանական կալւածների բոլոր եկամուտները. 3 թեմական խորհուրդների և վանքերի խնայողութիւնները:

47. Իւրաքանչիւր ամիս կատարուած է խորհրդի անուագն հօթն անգամի ներկայութեամբ գանձարկղի ստուգութիւն: Կենդրոնական խորհուրդն է ընտրուած իր գանձապահին:

48. Ընթացիկ ծախսոց դրամները գանձարկղից գուրս են արուած կենդրոնական խորհրդի կամ նրա առանձին մասերի որոշման համաձայն:

49. Կենդրոնական խորհուրդի կնրա առանձին մասերի զիւանը գտնուած է խորհրդի իրաւասութեան տակ:

50. Կենդրոնական խորհուրդը գումարուած է շաբաթը մի անգամ, նրա առանձին մասերը երեքական անգամ, և ուսումնարանական խորհուրդը մի անգամ:

Գ Լ Ո Խ Գ.

I Թեմական առաջնորդների եւ խորհուրդների մասին:

51. Կայսրութեան մէջ հայ հօտի հոգեւոր գործերի կառավարութեան համար եկեղեցիները բաժանուած են տասը թեմի.—Երեւանի, Թիֆլիսի, Ալեքսանդրապոլի, Քազուի, Գանձակի, Ղարսի, Ղարաբաղի, Հիւսիսային Կովկասի Հաշտարխանի եւ Նոր-Նախջաւանի:

52. Երեւանի թեմին պատկանում են, Երեւանի, Նոր-Քալաղիտի, Հին-Նախջաւանի Վաղարշապատի, Սուրմալուի եւ Զարուր-Գարալագեազի գաւառները. Թիֆլիսին՝ Թիֆլիսի, Լոռիի, Գորիի, Սուրամի, Ախալցխայի, Ախալքալախի եւ Թիլուի գաւառները, Քութայիսի նահանգը եւ Քաթուի ու Փոթի քաղաքները. Ալեքսանդրապոլին՝ Ալեքսանդրապոլի գաւառը Սբարանը. Ղարսին՝ Ղարսի նահանգը. Քազուին՝ Քազուի նահանգը ու Լէնքորանի գաւառը. Գանձակին՝ Գանձակի, Ղաղախի, Սղնախի, Նուխու գաւառները եւ Զաքաթալայի շրջանը: Ղարաբաղին՝ Զուշի, Զիւանշի, Զիրքայեւի Զանգեզուրի գաւառները. Հիւսիսային Կովկասին՝ Հիւսիսային Կովկասը եւ Սուխումի շրջանը. Նոր-Նախջաւանին՝ Քերտաբախի նախկին թեմը եւ Հաշտարխանի՝ Ռուսաստանի արևելեան նահանգները Սիբիրը եւ Անդրկասպեան երկիրը:

Ծանօթութիւն.

Փոխանորդութիւններ ենթադրում են 1) Երեւան թեմում 2- Հին-Նախջաւանում եւ Նոր-Քալաղեւում, 2) Թիֆլիսի թեմում 2. Ա.

խաբայակում, Գորիում. 3) Ալէքսանդրապօլի թեմում 1 Հառիճում
4) Գանձակի թեմում 1. Նուխիում. 5) Ղարաբաղի թեմում 1. Տա-
թևում. 6) Քազուի թեմում 1, Չամախում. 7) Ղարսի թեմում. Չիրա-
կում, 8) Նոր-Նախոջաւանի թեմում 3. Մայրաքաղաքներում և
Քիչնում. 9) Հիւսիսային Գովկասի թեմում 1. Ղզլարում. 10) Հաշ-
տարխանի թեմում 1. Անդրկասպեան երկրում.

53. Հայաստանեայց եկեղեցու հնաւանդ սովորու-
թեան համաձայն, առաջնորդներին ընտրում են ժողո-
վրդի և հոգեօրականութեան ներկայացուցիչները:

54. Թեմական առաջնորդներն ընտրուում են հինգ
տարի ժամանակով, սակայն պաշտօնավարութիւնը լը-
քանալուց յետոյ կարող են վերընտրուել:

55. Իւրաքանչիւր թեմ բաժանուում է ընտրական
16—30 մանր շրջանների՝ համաձայն թեմի ժողովրդի
թւի: Իւրաքանչիւր շրջան ընտրուում է երկու՝ մի հոգե-
ւորական և մի աշխարհական պատգամաւոր, որոնք թե-
մի կենդրոնում ընտրուում են թեմական առաջնորդ:

56. Ամենայն Հայոց Հայրապետը ընտրւած առաջ-
նորդին հաստատելուց առաջ Գովկասեան բարձր իշխա-
նութեան հաւանութեան է դիմում, իսկ Գովկասի սահ-
մաններից դուրս գտնւած թեմերի համար ներքին գոր-
ծոց նախարարի:

57. Թեմական առաջնորդը 1 նախագահում է թե-
մական խորհրդին. 2. հսկում է իր թեմի շրջանում հայ
եկեղեցու կանոնների և դաւանութեան պահպանու-
թեան վրա. 3 ձեռնադրում է քահանաներ, համաձայն
ժողովրդի ընտրութեան և թեմական խորհրդի որոշման

4. տարին մի անգամ շրջում է թեմը և անձամբ զննու-
թեան առնում տեղական վարչական մարմինների գոր-
ծունէութիւնը, 5. ներկայացնում է տարեկան տեղեկա-
գիր թեմի բոլոր հաստատութիւնների մասին կենդրո-
նական խորհրդին: 6 Գումարում է թեմի տեղական կա-
րիքներին բաւարարելու համար թեմական ժողովներ.
7. թեմական խորհրդի նախընթաց քննութիւնից և հա-
ւանութիւնից յետոյ հրատարակում է թեմի ստորագիր
վարչութիւնների համար ժամանակաւոր հրահանգու-
թիւններ.

58. Իւրաքանչիւր թեմ ունի իր թեմական խոր-
հուրդը 2 հոգևորական և 3 աշխարհական անդամներով
թեմական առաջնորդի նախագահութեամբ որ ընտըր-
ւում են նոյն ձևով և նոյնքան ժամանակով ինչպէս և
թեմական առաջնորդը:

59. Առաջնորդական ակօսի թափուր ժամանակ
թեմի խորհուրդի ժամանակաւոր նախագահ նշանակ-
ւում է առաջնորդական փոխանորդներից մէկը:

60. Թեմական խորհրդի իրաւասութեանը ենթարկ-
ւում են 1. ամուսնական և ամուսնալուծական խնդիրների
վերջնական լուծումը. 2. եկեղեցիների բարեկարգութիւ-
նը, 3. հաստատութիւն՝ շրջանային հոգևոր կառա-
վարութիւնների, ծխական հոգաբարձութիւնների, ստո-
բաղիւր հիմնարկութեանց տարեկան հաշիւների և նա-
խահաշիւների, 4. ստորագիր հաստատութիւնների գոր-
ծունէութեան վերահաստութիւն, 5. քննութիւն հոգևոր

անձանց գործողութիւնների գէմ բողոքների, 6. պատասխանատուութիւն հոգեորականների:

61. Թեմական խորհուրդները հաշուետու են էջմ. կենդրոնական խորհրդին և նրա առանձին ատեմններին:

62. Թեմական խորհուրդը ամեն ամիս կատարում է ստուգութիւն իր գանձարկի: Գանձապահին ընտրում է խորհուրդը:

63. Թեմական խորհուրդի օրև է անդամի հեռանալու կամ մահւան դէպքում կատարում է մասնակի ընտրութիւն:

64. Խորհրդի զիւանը գանւում է խորհրդի իրաւասութեան տակ:

65. Իւրաքանչիւր թեմում թեմական առաջնորդի նախագահութեամբ թեմական խորհրդի 3 աշխարհական անդամի, թեմական միջնակարգ դպրոցի մանկավարժական ժողովից ընտրւած մի և թեմական քաղաքի ծխական դպրոցներից ընտրւած մի ներկայիչի՝ կազմւում է թեմական ուսումնարանական խորհուրդ:

66. Ուսումն. խորհրդի իրաւասութեան ենթարկւում են թեմի հոգեօր կրթական հիմնարկութիւնների ընդհանուր գործերը:

67. Թեմական ուսումն. խորհուրդը ներկայացնում

է Էջմիածնի կենդրոնական ուսումնարանական խորհրդին տարեկան նախահաշիւ հոգեոր—կրթական հիմնարկութիւնների:

II Շրջանային հոգեւոր կառավարութիւնների եւ ուսումնարանական խորհուրդների մասին

68. Իւրաքանչիւր թեմ բաժանուում է 1—3 շրջանային հոգեոր կառավարութիւնների նախագահութեամբ առաջնորդական փոխանորդի:

69. Կառավարութեան անդամները թւով երկու՝ հոգեորական եւ աշխարհական եւ փոխանորդն ընտրուում են շրջանից հինգ տարի ժամանակով:

70. Փոխանորդի եւ կառավարութեան անդամների ընտրութեան համար իւրաքանչիւր եկեղեցի ընտրուում է մի հոգեորական եւ մի աշխարհական պատգամաւորներ:

71. Հոգեոր կառավարութիւններին ենթակայ են 1. նախնական հայեցողութիւն հոգեոր պաշտօնեաների գէմ բողոքների, 2. ամուսնական հասուչհասի խնդիրների լուծումը, համաձայն գոյութիւն ունեցած կանոնների, եւ ամուսնալուծական խնդիրների նախնական ընտրութիւնը, 3. գործակալների հաստատութիւնը, գործակալութեան իւրաքանչիւր եկեղեցու մի հոգեոր եւ մի աշխարհական ներկայացուցիչների ընտրութիւնից յետոյ:

72. Հոգեոր կառավարութիւններն ու փոխանորդները գտնուում են թեմական խորհրդի անմիջական իշ-

խանութեան տակ, ներկայացնում են տարեց տարի եկեղեցիներին, եկեղեցական գոջքի, հոգևորականների և հիմնարկութիւնների մասին տեղեկագիրը:

73. Իւրաքանչիւր փոխանորդութեան մէջ գործում է շրջանային ուսումնարանական ինքնավար խորհուրդ փոխանորդի նախագահութեամբ:

74. Զրջանային խորհուրդը թւով 4 անդամական ընտրում է շրջանի դպրոցների մանկավարժական ժողովի և ծխական հոգաբարձութեան ներկայիչների ժողովով ձայնի հաւասար իրաւունքով:

75. Զրջանային խորհուրդը վարում է շրջանի դպրոցների բոլոր գործերը, որ ենթակայ են նրա խորհրդածութեանը: Զրջանային խորհուրդը տեղական կարիքներին բաւարարելու համար գումարում է ընդհանուր ժողով, ¹ ուսուցչական, ² հոգաբարձական և ³ խառն ուսուցչական և հոգաբարձական:

76. Զրջանային ընդհանուր ժողովներում յարուցւած ընդհանուր բնոյթ ունեցող խնդիրները, որ ենթակայ են թեմական դպրոցական ժողովի վճռահատութեան և կամ ընդհանուր կայսրութեան մէջ գտնւած հայ դպրոցների և հոգաբարձութեան համագումարի, շրջանային ժողովի նախագահի միջոցով ժողովի եզրակացութիւնների հետ ներկայացւում են Եջմիածնի ուսումնարանական խորհրդին: Զրջանային ժողովների տեղական բրնոյթ ունեցող խնդիրները գործադրւում են շրջանային խորհրդի միջոցով, առանց սպասելու այդ մասին թեմական ուսումնարանական խորհրդի վճռին:

Գ Լ ՈՒ Խ Ե.

Վանքերի, վանականների եւ ամուսնաւոր հոգեւորականների մասին:

77. Վանքերը հիմնուած են հայ եկեղեցու աւանդական կարգերի եւ կանոնների համաձայն եւ կառավարուած են ընտրական հիմունքներով:

78. Վանքի միաբան ընդունուած են միաբանութեան ընդհանուր ժողովի նախընթաց համաձայնութեամբ:

79. Միաբան ընդունելու համար տղամարդկանցից պահանջուած է 22 տարի եւ օրիորդներից 18 տարի, իսկ կրթական նւագագոյն ցենզը միջնակարգն է:

80. Վանահօր ընտրութիւնը կատարուած է միաբանութիւնը, իսկ այն վանքերում ուր միաբանութիւն չըկայ, վանահայրերին ընտրուած է ս. Էջմիածնի միաբանութեան ընդհանուր ժողովը:

81. Վանահայրերին հաստատուած է պատրիարքականութեան կողմէ:

82. Վանականը զրկուած է անշարժ կայք ունենալու իրաւունքից, իսկ իր արդար վաստակով ձեռք բերած շարժական ստացւածքը կարող է կտակով իր օրինական ժառանգներին կամ բարեգործական հիմնարկուկութիւնների թողնել: Այն դէպքում եթէ կտակ չէ թողնւած, մեռածի բոլոր կարողութիւնը հաշուած է սեփականութիւն այն վանքի, օրի միաբան օր գրւած է:

83. Վանքերին կից թոյլ է տրուում բանալ կրթական և այլ բարեգործական հաստատութիւններ:

84. Վանքերը հաշւետու են թեմական խորհուրդին իսկ նախահաշիւները հաստատում է էջմիածնի տնտեսական խորհուրդը:

85. Իւրարանչիւրը, որ կամովի թողնում է իւր հոգևոր կոչումը, վերադառնում է այն դասակարգին որին պատկանում էր նախքան վանք մտնելը:

86. Էջմիածնի գերագահ վանքը կառավարում է վանական առանձին կանոնադրութեամբ, հաստատած ծայրագոյն պատրիարք կաթողիկոսից:

87. Վանքի գործերի կառավարութեան համար միտարանութեան ընդհանուր ժողովը ընտրում է վանական խորհուրդ, բաղկացած եօթն անդամից 3 տարով և հաւասար իրաւունքով:

88. Վանական խորհրդի իրաւասութեան ենթարկւում են: 1 Վանքի ներքին տնտեսութիւնը, 2 հրատարակութիւն պաշտօնական Արարատ ամսագրի և եկեղեցական գրքերի՝ ծայրագոյն պատրիարք կաթողիկոսի թոյլտւութեամբ, 3 Տպարանն ու նրա շահագործութիւնը, 4 կառավարութիւն մանր կալածների, ինչպէս են խանութներ, ջրաղացներ, այգիներ և աներ, որ գտնւում են կայսրութեան սահմաններում:

89. Էջմիածնի վանքը հաշւետու է էջմիածնական կենդրոնական խորհրդին, որին և ներկայացնում է իր նախահաշիւը:

90. Էջմիածնի վանքը մասնակցում է հայրապետի ընտրութեանը իր ընտրած պատգամաւորով:

91. Էջմիածնի վանքի համար կաթուղիկոսը կպիսկոպոսներ է ձեռնադրում միաբանութեան ընդհանուր ժողովի նախընթաց ընտրութեամբ,

92. Միաբանութեան ընդհանուր ժողովի իրաւունքըն է ընտրել վանահայրեր, հռիփսիմէի, Գայանէի, Չոզակաթի վանքերի և Չուարթնոց եկեղեցու և աւագ լուսարար Մայր Տաճարի:

93. Հայաստանեայց եկեղեցու սովորութեան համաձայն ամուսնաւոր սրբազնագործ հոգևորականներին ընտրում է ծխականների ընդհանուր ժողովը:

94. Սրբազնագործ պաշտօնեաները ապրում են այն եկամուտներով, որ նշանակում է նոցա ծխականների ընդհանուր ժողովը:

95. Ամուսնաւոր հոգևորականների կարիքների համար թոյլտրւում իւրաքանչիւր թեմում հիմնել ,հոգևորականների օրբոց և այլեաց հոգաբարձութիւն, փոխատու խնայողական գրամարկղներ և այլն օրոնց կանոնադրութիւնը հաստատում է ամենան հայոց հայրապետը:

96. Այդ հիմնարկութեանց դէմ բողոքները արւում են թեմական խորհուրդներին:

Գ Լ ՈՒ Խ Զ.

Կրթական հաստատութիւնների մասին.

97. Հայազաւան մանկանց հոգևոր—բարոյական կրթութեան համար բացւում են ս. Էջմիածնում հոգևոր ձեմարան, իւրաքանչիւր թեմում միջնակարգ դպրանոցներ և իւրաքանչիւր եկեղեցուն կից ծխական դպրոցներ:

98. Էջմիածնի ձեմարանը և դպրանոցները կառավարւում են կառավարութիւնից հաստատւած կանոնադրութեամբ և ծրագրով:

99. Ս. Էջմիածնի ձեմարանը օգտւում է կայսրութեան բարձրագոյն դպրոցների իրաւունքներով և արտօնութիւններով:

100. Հոգևոր ձեմարանը գտնւում է Ամենայն Հայոց Հայրապետի անմիջական հսկողութեան տակ, իսկ իր ներքին կեանքի խնդիրներում նա կատարեալ ինքնավար հիմնարկութիւն է:

101. Ընտրութիւնը վերատեսչի և տեսչի երեք տարով և ուսուցչապետների՝ կախւած է ձեմարանի կողմից և ներկայացւում Ծայրագոյն Պատրիարք Կաթողիկոսի հաստատութեանը:

102. ձեմարանի վարչութիւնը ամենայն տարի ներկայացնում է իր հաշիւն ու նախահաշիւը Տնտեսական խորհրդի հաստատութեանը:

103. Կայսրութեան տասը հայկական թեմերում հիմնում են տասը միջնակարգ դպրոցներ, կայսրութեան նոյնպիսի դպրոցների իրաւունքներով և արտօնութիւններով:

104. Գլխաւոր դպրոցի վարչութիւնը բաղկացած է հոգաբարձական խորհրդից, վերատեսչից և մանկավարժական խորհրդից:

105. Հոգաբարձական խորհուրդը նախագահութեամբ թեմական առաջնորդի, բաղկացած է 12 անդամից, կառավարում է գլխաւոր դպրոցը:

106. Հոգաբարձական խորհուրդն ընտրում է թեմի եկեղեցիների պատգամաւորների ընդհանուր ժողովով թեմական առաջնորդի նախագահութեամբ շորտատարի ժամանակով:

107. Գլխաւոր դպրոցների վարչութիւնները ամենայն տարի ներկայացնում են հաշիւ էջմիածնի կենդրոնական դպրոցական խորհրդին:

108. Ծխական դպրոցները կառավարում են ծխի ընտրած հոգաբարձութիւններով:

109. Ծխական դպրոցները լինում են վանազան տիպի և ծրագրի:

110. Ծխական այն դպրոցներում, ուր աւանդում են հայոց պատմութիւն և աշխարհագրութիւն, աւանդում են և Ռուսաց պատմութիւն ու աշխարհագրութիւն ուսուցիչ լեզուով:

Պ Լ ՈՒ Խ Է.

Վանական եւ Եկեղեցական գոյքի կառավարութեան մասին.

111. Վանական կալածների ընդհանուր կառավարութիւնը գտնուում է Էջմիածնի Տնտեսական խորհրդի ձեռքում:

112. Տնտեսական խորհուրդը վանական կալածները կառավարում է մանագէտներով, որ գործում են կալածների շահագործութեան համար կազմած ծրագրի համաձայն:

113. Վանական կալածների բոլոր եկամուտները գանձուում են կենդրոնական խորհրդի ընդհանուր գանձարկում:

114. Տնտեսական խորհուրդը ստորագիւր հիմնարկութիւնների նախահաշիւն ստանալուց յետոյ կազմում է ընդհանուր ելիմացոյց բոլոր հիմնարկութիւնների:

115. Վանքերի եւ նրանց կից հիմնարկութիւնների եւ ս. Էջմիածնի ձեմարանի նախահաշուով օրոշած ծախքերը լրացնելուց յետոյ, վանական կալածների եկամուտի մնացորդը գնում է պարոցական այլ հաստատութիւնների ծախքերը ծածկելու համար:

117. Հայոց եկեղեցիների կալքերի կառավարութիւնը յանձնուում է երեցփոխանից եւ 2—4 հաւասար

իրաւունքներով անդամներից բաղկացած՝ երեք տարրով
ծխականներից ընտրած ծխական հոգաբարձութեանը:

118. Ծխական հոգաբարձութեան անդամների ընտ-
րութիւնը լինում է ծխականների ընդհանուր ժողով-
ներիով ներկայ եզոդների ձայնից բաղմութեամբ:

119. Ծխական հոգաբարձութիւնը պարտաւոր է
հոգ տանել պատշաճաւոր թոյլաւութիւնից շատոյ բաց
անելու ծխի մէջ զպրօցներ, հիւանդանոցներ, անկե-
լանոցներ, ապաստարաններ և այլ բարեգործական հիմ-
նարկութիւններ, մոմի գործարան:

120. Հոգաբարձութեան կազմած տարեկան նախա-
հաշիւը ծխականների ընդհանուր ժողովի հաւանութիւ-
նից շատոյ ներկայացնում է թեմական խորհրդին:

121 Ծխական հոգաբարձութիւնները հաշուետու են
ինչպէս թեմական խորհուրդների, այնպէս և ծխական-
ների ընդհանուր ժողովի առաջ, որ ծխական հոգա-
բարձութեան լիազօրութեան ժամանակամիջոցի համար
ընտրում է ստուգող մասնաժողով երեք անձից բաղկա-
ցած, որի եզրակացութիւնները ներկայացաւում են
ծխականների ընդհանուր ժողովին:

122. Երեսփոխանին ընտրում է ծխականների ընդ-
հանուր ժողովը երեք տարով:

123. Իւրաքանչիւր եկեղեցի պիտի ունենայ ստոյգ
մանրամասն ցուցակ եկեղեցու ամբողջ անշարժ կայքի,
եկեղեցական իրեղէնների և փողերի:

124. Նոր երեսփոխանը, պաշտօնի մտած ժամանակ, պարտաւոր է, հաւաստիանալով, եկեղեցու գոյքի ամբողջութեանը, նոյնն ընդունել իր նախորդից 123-րդ յօդուածի համաձայն կազմուած ցուցակով:

Գ Լ ՈՒ Խ Ը.

I. Պսակի հաւնար անհրաժեշտ պայմանների եւ արգելների մասին:

125. Թոյլ է արւում ումունանալ հարսնացուին 15 տարեկան եւ փեսացուին 18 տարեկան. բացառիկ դէպքերում թոյլ է արւում մի տարիով պակաս:

126. Պսակի համար պահանջոււմ է փեսացուի եւ հարսնացուի իրապէս եւ պարզ այդ մասին արտայայտած համաձայնութիւնը:

127. Ամուսնական կապի համար գրւած տարիքին չհասածները ամուսննաւում են ծնողների կամ խնամակալների համաձայնութեամբ:

128. Ամուսնանալու իրաւունքից զրկւած են խեղագարները եւ հոգեկան հիւանդները:

129. Պսակի ժամանակ պահանջոււմ է երկու վկայի ներկայութիւն:

130. Թոյլ է արւում ամուսնի իւն 1. կողմնազիծ

արենակիցների մէջ հինգերորդ աստիճանում. բացառիկ հանգամանքներում չորրորդ աստիճանում և խորդութեամբ հանդերձ չորրորդ աստիճանում. 2, խնամբութեան երրորդ աստիճանում և խորդութեամբ երկրորդ աստիճանում. 3, հոգևոր արենակցութեան երկրորդ աստիճանում: Ըստ այսմ թոյլ է տրուում առնել հօրեղբոր թոռանը, ինչպէս և բացառիկ դէպքում հօրաքրոջ, քեռու և մօրքրոջ աղջկան. հօրից կամ մօրից խորդ հօրեղբոր, հօրաքրոջ աղջկան, և այլն 2), երկու եղբայր երկու քրոջ կամ քոյր ու եղբայր՝ քոյր ու եղբօր. խորդ քհնուհ, աներորդու կ'ոջը հօրից և մօրից խորդ քրոջը և այլն. 3) եղբօր սանիկին, հօր սանիկին, սանամօրը:

II Ծանուցման մասին:

131. Իւրաքանչիւր պսակից առաջ լինում է ծանուցումն: Պա լինում է նրանում, որ փեսայուի և հարսնացուի քահանաները իրար կտակից երկու կիւրակէ և կեղեցու մէջ յայտարարում են հարսնացուի և փեսացուի իրար հետ ամուսնանալու մտադրութեան, ճիշտ կերպով նոցա անունների, հայրանունների, ազգանունների, կոչման, պաշտօնի կամ արհեստի և նոցա ծնողների բնակութեան տեղի մասին: Արտակարգ դէպքերում ծանուցումը լինում է միայն մի անգամ:

132. Ծանուցումից յետոյ, եթէ բողոքներ չեն յայտ-

նի ենթագրելի պտակի մասին, քահանան պտակում է:

133. Եթէ ծանուցումից յետոյ պտակն ուշացել է աւելի քան երեք ամիս, նա կորցնում է իր ոյժը. պտակելու համար նոր ծանուցումներն անելու երկու անգամ:

134. Ենթագրելի պտակի մասին արգելքներ կարող են յայտնել 1, այն մարդիկ, որոնց համաձայնութիւնը պտակուելու համար պէտք է լինի. 2, այն մարդիկ, որոնք ծանուցման մէջ յիշածներէից մէկի կամ միւսի հետ կապած են նախկին օրէնքով չլուծւած պտակով: Կարող են արգելքներ յայտնել նաև կողմնակի մարդիկ:

135. Այդ տեսակ իւրտքանչիւր յայտարարութիւն կանգ է առնել տալիս ծանուցումին և պտակի ծէսը կատարելուն, մինչև որ նա չի ճանաչի անհիմն:

136. Ծանուցումն զաղարեցնողնը եթէ մի շաբաթւայ ընթացքում չի ներկայացնի պարզ ապացոյցներ, որ ինքը բողոքն արգէն ներկայացրել է շրջանային կամ թեմական խորհուրդներին, քահանան շարունակում է ծանուցումը և կատարում պտակը, եթէ այլ արգելքներ չեն յայտնի:

137. Եթէ պտակին հակառակողները յայտարարութիւնները անհիմն դուրս կուգան, բողոքը մնում է անհետանք, և ինդրատուն (բացառութեամբ ծնողների և որդեգրողների) նայած պտակին հակառակելուն հետևած հանգամանքներին, կարող է դրա համար պատժել և պտակողների դրանից առաջացած վնասների հատուցմանը դատապարտել:

138. Եթէ պսակել ցանկացողներին մէկն ու մէկը անյայտ են ծխական քահանային, նա պահանջում է պսակողից բաւարար ապացոյցներ կամ առնւազն հրկու արժանահատ պատասխանատու թիւնն իրենց վրա առնող վկաների վկայութիւն պսակողի ծագման մասին, կամ այն մասին թէ նա իրաւունք ունի պսակելու թէ ոչ: Եթէ նոքա շէն կարող ներկայացնել այդ տեսակ ապացոյցներ և վկայականներ, նոցա պսակելու մտադրութեան մասին պէտք է երեք անգամ յայտարարել թեմական համբարերեբրի մէջ, նշանակելով երկու ամիս ժամանակ պսակի դէմ արգելք յայտնելու համար, և յայտարարելով ծխական քահանայի անունն ու բնակութեան տեղը, որին նա դիմել է ծանուցումն անելու և պսակելու մասին: Եթէ նշանակած երկամսեայ ժամանակամիջոցում ոչոքի կողմից արգելք չի յայտարարել, քահանան կատարում է պսակը, նախապէս պահանջելով պսակել ցանկացող իրեն անձանօթ կողմից գրաւոր յայտնութիւն այն մասին, որ իր պսակի մասին ոչ մի օրինական արգելք չկայ

III Ամուսնալուծութեան մասին

139. Այն ամուսնութիւնները որ կապած են 126, 130 յօդածներէ մտքի հակառակ, ինչպէս և նախկին օրինական ձևով շլուծւած պսակի զոյութեան ժամանակ, ճանաչոււմ են անվաւեր:

140. Ամուսնութիւնը չլուծուած է, եթէ ամուսիններից մէկը անհաւատարիմ է:

141. Եթէ ամուսիններից մէկը կամայականօրէն ատրակայում է անյայտ կերպով երեք տարի շարունակ, միւս ամուսինը իրաւունք ունի խնդրել լուծել իր ամուսնութիւնը:

142. Ամուսնութիւնը կարող է լուծուել, եթէ արգելք կայ նրա գլխաւոր նպատակին—երեխայ բերելուն յետագայ դէպքերում 1. երբ կողմերից մէկը յամառ կերպով, չնայած ծխական քահանայի յորդորներին, ամբողջ տարւայ ընթացքում հրաժարուած է ամուսնական պարտաւորութիւններ կատարելուց, նրա համար շունենալով բաւարար պատճառներ: 2. երբ կողմերից մէկը դիտմամբ արգելք է լինում յղիանալուն: 3. որ կողմերից մէկը ոչ թէ իր տարիքի, այլ ուրիշ պատճառներով լիովին անընդունակ է կենակցութեան, և այս (անընդունակութիւնը) անկարութիւնը կար մինչի պսակը կամ թէև առաջ է եկել նաև յետոյ, բայց ինքն է մեղաւոր: Այս պատճառով սակայն, ամուսնալուծութիւն խնդրել թոյլ է տրուում՝ ամուսիններից մէկի ամուսնական կենակցութեան մարմնական անկարութեան երևան գալուց երկու տարի յետոյ:

143. Կողմերից մէկի խնդիրքով լուծուած է նոյնպէս, եթէ միւսը վարակւած է անբուժելի վարակիչ և չափազանց զգրելի հիւանդութեամբ, որը նա շունէր, կամ որը նա ծածկում էր մինչի ամուսնանալը:

144. Կողմերից մէկի խնդիրքով ամուսնութիւնը լուծում է նոյնպէս, եթէ օրինաւոր քննութեամբ ազայուցուած է, որ միւս կողմը խելացնոր է եղել կամ կատարութիւն է գալիս վրան, և որ մտաւոր ընդունակութիւնների այդ կորուստը տեւում է տարուց աւելի և բժշկի վկայութեամբ առողջանալու յոյս չկայ: Այս դէպքում այն կողմը որ ամուսնալուծութիւն է պահանջում, պարտաւոր է նախապէս ապահովել տառապող կողմի սպրտասը, եթէ այդ վերջինը շունի իր սեփական բաւարար կարողութիւն:

145. Եթէ կողմերից մէկը բոլորովին փշայած վարքունի, և մինչի այն ատիճան ենթակայ է արբեցութեան, անմիաբ փամսելու կամ անբարոյականութեան, որ ամբողջ կարողութիւնը փշանում է, միւս կողմը իրաւունք ունի խնդրել ամուսնալուծութիւն, բայց այն ժամանակ միայն, երբ նրան ուղղելու համար ձեռք առած բոլոր միջոցները մնում են ապարդիւն:

146. Վատ վարեցողութիւնը, միայած հայհոյանքի, ծեծի կամ այլ՝ զգալի վիրաւորանքների հետ, անմեղ տառապող կողմին տալիս է ամուսնալուծութեան իրաւունք, եթէ ամուսիններին հաշտեցնելու բոլոր ջանքերը և նոյն իսկ ժամանակաւոր անջատումը կլինին անօգուտ:

147. Ամուսնութիւնը կարող է լուծուել, 1, եթէ կողմերից մէկը չար գիտաւորութեամբ թողել է միւսին և չի համաձայնում վերադառնալ նրա մօտ. 2. եթէ կինը

յամառ կերպով հրաժարուած է հետեել իր ամուսնուն
դէպի նրա պաշտօնի և աշխատանքի բնակութեան տե-
ղը. և 3) եթէ ամուսիններից մէկը զատապարտւած է
իրաւունքներից զրկւելու և արտօրի:

148. Ամուսնութիւնը լուծելուց յետոյ, անմեղ կող-
մը իրաւունք է ստանում նորից ամուսնանալու, իսկ
յանցաւոր կողմին, նայելով նրա յանցաւորութեան սու-
տիճանին, թոյլ է արւում ամուսնանալ 1—3 ամիս եկե-
ղեցական ապաշխարանք կրելուց յետոյ: 1)

Ծանօթութիւն:

1) Քանի դեռ որոշ քաղաքացիական գործեր—ամուսնական,
զպրոցական և այլն եկեղեցու հետ են կապւած, ժողովրդի մաս-
նակցութիւնն այդ գործերում անհրաժեշտ է. որից պարզ է, թէ նա-
խագիծս խնդրի սկզբունքային լուծումն չէ. առաջարկւում, այլ ժա-
մանակաւոր կորգաւորումն՝ ժողովրդի լայն միջամտութեամբ:

ԱՐՄԷՆ ՎԵՐԳՐՈՒՄԻ ՂԼՏՃԵՆ

1. Ամուսնութիւն, ամուսնալուծութիւն և քա-
ղաքացիական պատկ 1904 թ. գինը 75 կ.
2. Միջազգային իրաւունք 1904 թ. » 50 »
3. Կանոնք ներստի և ներշնչութիւն 1905 թ. » — »
4. Կանոնք Պարտաւի ազգային ժողովէ 1905 թ. » — »
5. Նախագիծ Հայաստ. եկեղ. սահմանադրու-
թեան 1906 թ. » 7 »

